

נאמר של נייר

מיפלצות גויים ויהודיה של תכלת ברומן היסטורי של שמיר ★ הרגישות האנושית של בן נר מומרת ברכילות של מחסן בגדים ★ אלמנך בצל „סימן קריאה”

המו

גיוענות חשופה

כבר כמה שנים שאין פניו של משה שמיר נראות על אקרני הטלוויזיה, וגם מאמריו בעיתון נים נעשו נדירים יותר. היו ימים שבהם פרש מכתבת הטרילוגיה שלו (שהחלק הראשון שלה, יונה מחצר זרה, התפרסם לפני עשר שנים), מחמת מה שנראה לו, מעשיידי טובעים כים

משה שמיר
יש נימולים ויש ערלים

ואתם אומרים שירה? במשך השנים למד, כנראה, שיש נחשים ממנו במאבקיהם אסאות, וכי מוטב שיטפס את האלומנות שלו דרך הסיפורות. ובמנון מסוים, משרתת זו את השקפת עולמו ביתר יעילות מהתבטאויותיו הישירות. הסיפורות, ברכייה העקיפות בשיחור ההווה ובמיוחד העבר ההולך ומתרחק והידוע בפרטיו וכמהותו למע טיפוחיסי, עלולה (או עשויה) לעצב השקפת עולם ולבסס התייחסות לעניינים אקטואליים ביתר עוצמה מנאומים פוליטיים ומאמרים עיתון נאיים, שבעצם נקיטת העמדה הגלויה שבהם הם מעוררים חשינות והסתייגות.

„שני מיני בניארג בעולם. נימולים וערלים” כתב אורי צבי גרינברג בפיוט השואה ברחובות הנהר. כיום מנסה שמיר, ברומן שלו הינומת הכלה, לתת ביטוי לאותה סמאטיאזציה פרימי טיווית של חלוקה בין יהודים עם ניצוץ אלוהים וטורף גליבם, לבין גויים בהמיים וטטופים כי שפכותימים. לדברי לאהיליה ברמן, גיבורת הרומן, המשמשת בהתבטאויותיה הישירות, במח שכותיה ונפעולתה שופר לשמיר, הגויים והיהודים הם שני עולמות נפרדים, שאין שום דימוון בניוון.

הרומן מתרחש, בעיקר, ברוסיה של ראשית ה מאה ושמיר למד את ההיסטוריה של יהודי רוסיה בשני העשורים הראשונים למאה. אין ספק, שי תקופה נסערת זו, שבה פרצו הפוגרומים המפור שמים של קישניב, הומל וזיטומיר, גילתה ליהודים את מלאו פניה האכזריות של החברה הרוסית, שבקורבה חיו מדורות, מה שמסולף ברומן אינו הפרטים ההיסטוריים המשמשים לו רקע, אלה המשמעויות הפשטניות שהוא מבקש להסיק מהם, משמעויות שהרמויות הכרותיות הדחליליות אמורות להלוויה אליה.

כתביעת

קנקן ישן

מקור הסערה סביב שנתון הספרות והאמנות החדש, איגרא אינו יצירות הספרות והמחקר, החשובות יותר או פחות, שבקובץ, אלא מאמר הפרובוקטיבי של דן מירון על פומנאית ארץ

“ היונמת הכלה - מאת משה שמיר, עם עובד; 280 עמודים.

** איגרא - אלמנך לספרות ואמנות, בעריכת נתן זך ודן מירון; כתר; 262 עמודים.

להד"ם, נעמי שמר, אקטואלית ושנונה לא פחות, אם כי פחות אקדמית, היא מסתו של נתן זך על תבליש העץ של אברהם מלניקוב, הנפש החצויה, שהוא, לדברי המשורר-מסאי, כתב הקטגוריה האמנותי הראשון של אמן ארץ-ישראלי כנגד „פייהנפש” של זמנו.

איגרא הוא שנתון מאסף, הכרוך בכריכה קשה, יש כאן ניסיון להחיות את מסורת הקבצים המפורסמים שערכו ברנה, ברש ואחרים, אלמנכי מצפה, שנתוני הארץ, שבהם גנוז, במקרים רבים, מיטב היצירות העבריות, בחלקן כאלה שלא ראו אור מעולם בספרים, עם זאת, צורת ההופעה המוכרת מעלה את המחיה, שעשוי להתרועע את מי שיימשכו לקנות את הספר.

הצדקת קיומו של איגרא, מעבר לייחודו כשנתון, איננה לגמרי ברורה, כמעט כל המשי תתפסם חוסים יפה כצילו של סימן קריאה, שאף הוא הפך כבר למעין שנתון (אם ככלל): שני עורכי הקובץ, מאיר וילטור (המנסה כאן, כי שבתון-השקולדה שקיבל, סגנון חדש, לאחר שבשנים האחרונות נישף בשריה כמעט פובי ליציסטי, ישירה מדי), יאיר הורביץ, שכבר היה לורא כשירתו החלושה כצל מאווש, גבריאל פרייל האמריקאי, ששיריו כאן וקנים ומרולי דלים, ודומה שהודפסו באיגרא בעיקר בגלל

איגרא: הרצל בנויעדן
מילחמה ביפיהנפש

חיבה מן העבר אליו, דליה רביקוביץ, החזרות בשיר מיותר, מדור הסיפורת בקובץ — יותם ראובני, ש' שפרה (שמואלביץ) — חלש, לאהובי יעקב שבתאי מזומנים כאן שירים מעובדו: שני סיפורים, שהשני בהם (סרוויס צ'כי) מעניין במיוחד.

שואה

יהודים כתבשיל ארנבים

בתיאור השואה צריכה היתה, לכאורה, הספי רות, למלא ביתר הצלחה, את התפקיד שהמחקר יכול למלא רק באופן חלקי, שהלא יש לה כוח לתפוס את מה שאיננו נתפס עד הסוף עליידי השכל אלא, שכפי שראינו במסותיה של אילנה המרמן, הספרות הגרמנית שלאחר מלחמת העולם השנייה היתה אחוזת-שיתוק לא פחות מהמחקר, המצב אצלנו (בעברית וכשפות אחרות שבהן התבטאו יהודים לאחר השואה) היה דומה באופן מדהים, עד הופעתו של אהרון אפלפלד (ועבר את השואה כילד והחל לפרסם את סיפוריו בסוף שנה ה-60), בלטה הדלות האיכותית של הספרות היפה על השואה.

עתה תורגם לעברית ארנבים, פרי עטו של סופר יהודי-אמריקאי, יליד ניו-יורק, את הכותרת לספרו נטל הסופר מתבשיל-ארנבים גרמני ובנוי בלה יש ניסיון לפתור את בעיית הכתיבה הבלתי אפשרית על השואה עליידי יצירת שני עיוותים: הראשון, הכולט שבהם, הוא התיאור המדוייק — והאלגורי, כמובן — של מלחמת-טרף בין בעלי-חיים (בפתיחה לספר), תוך טיטוטש מכוון של קוריהתחום בין אותן חיות לבין יצורי-אנוש המשתלבים כחיהן כמפקדי מחנה-העבודה שי הקימו הגרמנים, וצמד הנערים — ריטר הגרמני, בן למשפחה קומוניסטית, הקונה לו את זכות קיומו עליידי הציד הבלתי-חוקי שהוא עורך למען מפקד המחנה, וירידו היהודי, פרצ'יק, שהגרמנים חשבוהו למת.

עיוות נוסף, אף הוא מקנה לספר עוצמה ואמינות מיוחדים, הוא תיאור תגובתו של פרצ'יק

ארנבים - מאת ראובן נרקוביץ מאנגלית: טובה רוזן-מוקד, הקיבוץ המאוחד, 120 עמודים.

במדיום אחר

עתליה חרה-יקורי

ההחלטה להסריט את הסיפור עתליה נראית כמעט טבעית, סוף-סוף כנדר הוא, במידה רבה, תסריטאי, והסיפורים שלו — במיוחד הקצרים — נקראים כאילו הם נראים על מסך הקולנוע, אתה ממש שומע איתם את גוון הקול המיוחד לפס הסרט, את איוושתה של מכות ההסרטה.

ההשוואה בין הסיפור לסרט מלמדת כמה דברים מעניינים על חרה-יקורי, שמסוגלים אנשי הקולנוע שלנו לעשות לספרות העברית, ואין זה עניין של היחס הבעייתי הרגיל בין ספרות לקולנוע, הקולנוע אצלנו מפגז בכמה דורות אחרי הספרות: כנדר הצליח בסיפור שלו לגאול, במידת-מה, את נושא הקיבוץ מן הקללה שרובצה עליו, איכשהו היה הקיבוץ איזה סלע צחיח, שאליו התנפצו כל ניסיונות הסיפור עליו, איכשהו היה הסופר שכתב עליו נשאר המיד דומה מדי לאנשים שכתב עליהם, או למה שדימה למצוא בהם ועשה אידיאליזציה רבה מדי, או להיפך: את יסוד היצירות במימד המשמשים והחיצוני ביותר שלה, אפשר לומר, שהוא ריכל על רכלנים, אצל כנדר, לעומת זאת, יש איוו העמדה עדינה של דמות כאוכה, מתגעגעת, וזונה בעיקר בדמיונותיה, ורק מעט במציאות.

הסרט מחזיר אותנו אל ההעמדה הגסה של הספרות הקיבוצית מלפני עשרים-שלושים שנה ויותר: עתליה, לפי גירסת הסרט, באמת מתרוממת כמעט עם כל מי שחושק בה, את דמותו של ברכוכבא, מאהבה האמיתי היחיד לאחר מות בעלה (לפי הסיפור) קיצצו בסרט לדמות טריוויאלית וחסרת עניין: הוא משתמש בעתליה לזמךמה, ואחר, כדי להביא סוף לפרשה, נשלח לשליחות באמריקה —

עתליה (מיכל בתי-אדם) עם יפתח קצור
אנה בדמיונותיה

דררראייה התואמת באמת שיחה מבעד לאי-מרק בחדר-האוכל הקיבוצי, פרשת היוץ הפתטית, שהסתבך בה ברכוכבא והתאבדותו לא נמצאו מעניינים מספיק בעיני יוצרי הסרט, הם העמיסו, לעומת זאת, על הסרט, שתי פרשיות אהבה — האחת בנאלית בתכלית (של נטע) והשנייה מפתלת בעיקומים רופסים ולאסכבירים (של עתליה), בסיפור עתליה שורפת את המתבן וכוונה אגב כך, קשה את עצמה, בסרט היא רק מעלה באש את רכוש המשק, פירושים מיתרים, את התסריט לסרט הבא עלי-פי סיפור של בן נר צריך לכתוב כנדר עצמו, או יוצר המסוגל לראות לנפש האדם ברגישות ובתבונה דומות לשלו, אתה שואל את עצמך לגבי יוצרי הסרט הזה אם מה שחסר להם הוא קצת נשמה טהורה, לפחות כקו ההתחלה, או ששתיחות אינטלקטואלית מנעה מהם לראות אלה אבסורדים הם שמים בפי גלי כנדר (נטע), פרוחחמד, הנראית צופנת בתוכה פוטנציאל קולנועי, שבוזבו באופן מביש כליכך עליידי התסריטאי והבמאי כאחד.